

Sumari

Introducció	13	Ballester Sirvent, Magdalena (Magda)	40
Principals sigles i acrònims	21	Balletbó Torrent, Maria	41
Redacció de les entrades	23	Barbal Farré, Maria	41
A		Barberà Huguet, Àngela	43
Acedo Jorge, Carmen	25	Bardina Peiró, Joana	44
Aguiló Pascual, Antònia (Antonieta)	25	Barnola Vila, Antònia	44
Agustí Farreny, Júlia (Julieta)	26	Barrós Mauri, Maria	45
Albarado Prarío, Rosa	27	Bautista, Francisca (Paca la China)	45
Alentorn Castelló, Benita	28	Bayo Juan, Pilar (Pili)	47
Alonso Veiga, Hortènsia	28	Bellera Cemeli, Teresa Genoveva (Teresita)	48
Ardèbol (Ardèvol de Viladegut?), Pilar	29	Bendicho Castellnou, Maria	50
Argilés Vives, Carme	29	Benería Farré, Lourdes	50
Ariño Garrié, Anna	31	Benet Santamaría, Hermínia	51
Arqué Gironès, Isabel	33	Berdiell Martínez, Clemència	53
B		Bernades Guardiola, Maria	53
Badia Colom, Antònia	35	Berni Toldrà, Ramona	54
Badia Colom, Lluïsa	35	Bertral Costa, Antònia	55
Bahillo Rodrigo, germanes	36	Bertral Terré, Reis	56
Balany Aviñó, Natividad	37	Beso Atés, Dolors	58
Balcells Segalà, Carme (Carmen)	38	Betriu Rocamora, Adelaida	59
Balius Serret, Maria	39	Beya Pons, Asunción	60
Ballesté Aresté, Maria	39	Boixadera Pons, Carme	61

Boixadós Servat, Maria Dolors	61
Bometón Aguilar, Maria (Mary)	63
Brach, Ignàsia	64
Brufau Civit, Carme	64
Brufau Civit, Concepció (Conxita)	66

C

Cabello (Gutiérrez?), Dolores	67
Cadena Senallé, Flora	67
Callizo Navarro, Antonia	68
Canal, Concepció	69
Canals Mateu, Montserrat (Montse)	70
Canela Garayoa, Mercè	71
Caparrós Mañach, Rosa (Rosita)	71
Carles Borràs, Teresa	72
Casadellà Puig, Dolors (Lola)	73
Casas Godessart, Carme	74
Castell Miquel, Sílvia	75
Castellnou Pena, Maria	75
Castelló Ibarz, Maria	76
Castells Ballespí, Martina	77
Castells Monroy, Balbina	78
Castro Gabernet, Carme	79
Caubet Delseny, Josefa (Pepita)	79
Cervera Alandí, Josefa (Pepita)	80
Cervera Badia, Antònia	81
Ciutat Valero, Mercè	82
Clara Massoni, Teresa (Doña Teresita)	84
Clavero Maestre, Dolores (Lola)	85
Closa Cusculloa, Ramona	86
Codina Arnau, Dolors	87
Codina Redorta, Maria	88

Colom Sambola, Maria Josepa	89
Colomina Agustí, Encarnació	90
Comenge Fortet, Gertrudis	90
Cortina Roig, Generosa	91
Cortina Vidal, Hortènsia	92
Costa Coll, Antònia	94
Creus Casanovas, Dolors	95
Cucurull Viladot, Francesca	95

D

Daban Riba, Leonor	97
Delmàs Ferreri, Maria Mercè	97
Domingo Batlle, Montserrat	98
Domingo Charles, Josefa (Pepita)	99
Domingo Soler, Amalia	99
Duaygües Nebot, Teresa	101
Duch, Magdalena	102

E

Elias Marca, Raimunda	103
Eroles Burgués, Modesta	104
España Plagnes, Irene	105
Español Masip, Carme	106
Estorach Esterri, Soledat	107

F

Fàbrega Costa, Dolors (la Caputxina)	109
Fabregat Armengol, Rosa	110
Falip Toló, Sílvia	111
Farran Falcó, Rosa	111
Farràs Muntó, Elvira (Elvireta)	112
Farreras Bertran, Antònia	113
Feixa Quintana, Maria	114

Ferrer, Pilar	114
Figueres Tribó, Mercè	115
Florensa, Ramona	115
Fontova Rosell, Francisca	116
Forteza Gasol, Francesca	118

G

Gasa Nadal, Felicitat	119
Gateu Masip, Magdalena	120
Gausiach Nat, Júlia	120
Gelabert Calvo, Francesca (Cesca)	123
Gilart Roure, germanes	125
Ginestà Ribó, Nativitat	126
Godàs Vila, Elvira	127
Gómez, Francisca (Paca)	128
González Maluquer, Concepció	128
González Puig, Esperança	130
Grangé Veleta, Concepció (Conxita)	131
Grau Farreres, Júlia	132
Gregori Prunera, Agnès	133
Gregori Prunera, Josefa (Pepita)	134
Guàrdia, Teresa	134
Güell Roca, Alba	135
Guiu Sarlé, Alexandra	137

H

Herrero Domínguez, Aurèlia	139
Huguet Recasens, Maria	139

I

Ibáñez Lisson, Clara Llum	141
Ibáñez Miquel, Montserrat (Montse)	141
Ibarra Cous, Maria Antònia	143

J

Janer Anglarill, Anna Maria	145
Jaquetti Isant, Palmira	146
Jordà Cervera, Teresa (Teresina)	148
Jornet Ibars, Teresa	149

L

Lacasa Begué, Cristina	151
Lamarca de Mier, Eugènia Josefa (Geni)	152
Lamarca de Mier, Maria Concepció Eugènia	153
Latorre, Elisa	154
Latorre Lacosta, Rosa	155
Launes Miró, Maria	155
Llorente Escarpanté, Concepció	156
Llorente Gómez, María Teresa (Mara Reyes)	156
Lois López, Maria	157
López Estarellas, Maria	159
López Pijoan, Olga	160

M

Macià Lamarca, Maria	161
Maestre Quero, Catalina (Amaya)	162
Malla Fàbregas, Maria	163
Mallo Fernández, Antònia	165
Manonelles Riera, Maria	165
Maranges Bober, Maria	166
Marçal Serra, Maria Mercè	168
Marqués Llop, Maria	170
Martí Camí, Maria	170
Martí Iglesias, Maria	171

Martí Solé, Joana (Juanita)	172
Martín López, Montserrat (Montse)	173
Mas Castellà, Maria (viuda de Gumà)	173
Mateu, Maria (viuda del doctor Justribó)	174
Mauri Arnalot, Josefa (Josefina)	174
Mercader, Caritat (vegeu Río Hernández, Caritat del)	175
Mercader Suis, germanes	175
Mestres, Agna	175
Miarnau, Dolors (viuda de Valldoví)	176
Mier (de) y de Chaves, María Dolores Josefa (Pepa)	176
Minguell Pont, Pilar (Pilarín)	177
Mir Rocafort, Nativitat (Nati)	178
Miró, Armonía	178
Molina Sánchez, germanes	179
Molló Llorens, Rosa Maria	179
Monclús Barberà, Maria	180
Monclús Charles, Mariana	182
Montané Arnau, Sofia	183
Montoy Castells, germanes	184
Montull Rosell, Maria	184
Mor Corbella, Mercè	185
Moros Amela, Consol	186
Moyà-Freire, Aurèlia	186

N

Nadal Monclús, Maria Rosa	189
Nart Arrú, Mercè	189
Nasarre Vendrell, Eva	191
Navàs Mor, Carme	192
Not Bosch, Josefa (Pepita)	192

O

Oto Ballesté, Ramona	195
Oto Segura, Roser	195

P

Paca la China (vegeu Bautista, Francisca)	197
Palacín Roqué, Antònia	197
Palau Bosch, Marta	198
Pallé Torres, Glòria	198
Pàmies Bertran, Teresa	199
Pàmies Postius, Elena	201
Pardo Mestre, Maria del Carme (Carmina)	202
Parellada Arnó, Maria Montserrat	203
París Castany, Mercè	204
Pascual de Sanjuán, Pilar	205
Pastó Salat, Maria (viuda Pifarré)	205
Pedrico Serradell, Leonor (Leo)	206
Pedró Cubells, Maria	207
Peiró Farré, Maria	208
Pera Güell, germanes	208
Perenya Pàmies, Helena	209
Perenya Pàmies, Maria	209
Piera Llobera, Dolors	210
Piérola Cugota, Àurea	212
Pijoan Querol, Aurèlia	212
Pijoan Querol, Avel·lina	214
Pijoan Querol, Elena	215
Pijoan Querol, Palmira	216
Pintó Pijoan, Maria Teresa	217
Piñeiro Miarnau, Isabel	217
Piñol Esteve, Isabel	218

Pleyán Cerdà, Carme (Carmina)	219
Poquet Clota, Marcellina	220
Porta Vicente, Carme (Carmina)	221
Prats Martí, Teresa	222
Prats Vallés, Francesca	222
Prunera Beà, Teresa	222
Pubill Clos, germanes	223
Puig Buchaca, Carme	225
Puig Latorre, Maria Dolors	226
Puig Ximénez, Palmira	226

Q

Quer Roca, Sofia	229
Quinquillà Codina, Carme	230

R

Rafel Ubach, Roser	233
Raimat Ballesté, Mercè	233
Ramonet Isern, Agustina	235
Recasens Gassió, Maria	236
Redondo López, Natividad (Nati)	237
Regada Vilella, Roser	238
Reimundi Florensa, Josepa (Pepita)	239
Reyes, Mara (vegeu Llorente Gómez, Maria Teresa)	240
Ribes Pons, Magdalena	240
Ribó Millà, Maria	241
Ricart Pons, Virgínia	241
Riera, Júlia	241
Río Hernández, Caritat del (Caritat Mercader)	242
Rispa Boher, Aleydis	243
Rius Berengué, Maria	244

Rodrigo Anoro, Teresa	245
Rodríguez San José, Anunciación (Nunci)	246
Roig, Teresa	247
Rollan Quintana, Maria	247
Rosinach Pedrol, Pau	248
Rosinach Pedrol, Zoe	248
Rossell Vilà/de Sans, Maria	250
Roure Canosa, Carme	251
Roure Canosa, Josefa (Josefina)	252
Rovira Garriga, Ramona (Ramoneta)	253
Royo Grañena, Alegría	255
Rúbies Garrofé, Maria	256
Ruiz Justo, Lúdia	257

S

Sabaté Andreu, Maria Dolors (Lolín)	259
Sabaté Rodié, Teresa	260
Sáez Cano, Isabel (Isa)	260
Sagañoles Martell, Josefa (Pepita)	261
Sala Llanes, Cànida	262
Sales Serra, Elisa	263
Sancho Dolcet, Teresa (Tresina)	264
Sans Moyà, Maria	264
Santaolalla Colomina, Emília	265
Schaar, Edith	266
Segalá, T. (viuda de Balasch)	267
Segarra Roca, Araceli	268
Segú Molins, Josefa (Pepita)	269
Segura Gateu, Dolors	270
Senpau Donisa, Antònia (Antonieta)	270
Seró Costa, Coloma	271

Serra, Esperança	272
Siré Cabré, Rosa	272
Sirvent Estival, Hermínia	274
Sistac Sanvicén, Dolors (Lolita)	275
Siurana Zaragoza, Elvira	276
Smith, Margarida	277
Solanes Asmet, Carme	277
Soler Terol, Maria (viuda de José María de Segarra)	278
Soliva Corominas, Marina	279
Solsona Querol, Josefa (Josefina)	280
Subirana, Camila	281

T

Tarragó Domènec, Montserrat (Tat)	283
Teixidó Pena, Serafina	285
Terrado Gateu, Josepa	285
Tersa Miralles, Maria	285
Ticó Lladós, Rita	286
Tobella Barés, Carme	286
Torrelles Espina, Teresa	287
Torrent Molins, Carme	288
Torrentó Prim, Dolors (Lolita)	288
Torres Cuadrado, Hortènsia	289
Torres Munt, Marina	290
Trepat Muntané, Emília	291
Trepat Secanell, Marta	292

U

Úriz Pi, Elisa	295
Úriz Pi, Josefa (Pepita)	296

V

Vallejo Orozco, Hortensia	299
Valls Pla, Serafina	300
Verdié Tarragó, Magdalena	301
Vidal Morera, Josefa (Josefina)	302
Vila Badia, Victòria (Victorina)	303
Vilasetrú Teixidó, Teresa	305
Vinós Ciurana, Rosa (Rosita)	305
Viñals Lladós, Rosa	306
Viñas Olivella, Cèlia	306
Viñas Olivella, Encarnació (Encarna)	307
Viuda de Balasch (vegeu Segalà, T.)	308
Viuda de C. Banqué	308
Viuda de Gumà (vegeu Mas Castellà, Maria)	309
Viuda de José María de Segarra (vegeu Soler Terol, Maria)	309
Viuda de Joan Ventura	309
Viuda de Valldoví (vegeu Miarnau, Dolors)	309
Viuda del doctor Justribó (vegeu Mateu, Maria)	309
Viuda Marqués	309
Viuda Pifarré (vegeu Pastó Salat, Maria)	310

Z

Zambrana Gordillo, Carmen (Carmela)	311
Annex	313
Distribució geogràfica	321

Introducció

Es pot explicar una societat sense les presències femenines? És el que en molt bona mesura s'ha fet secularment, amb la qual cosa la perspectiva que s'hi projecta és rotundament esbiaixada.

Una aproximació d'esmena és el primer objectiu d'aquest llibre després d'anys de triar, remenar i tornar a remenar. La necessitat de democratitzar les visions sobre les societats exigeix endinsar-s'hi sense descans des de baix. I això significa que les presències femenines ocupin una centralitat que els ha estat negada.

El 2010 la Generalitat de Catalunya, juntament amb el Consell de Mallorca i la Xarxa Vives d'Universitats, publicà en línia el *Diccionari biogràfic de dones*. Ha estat l'únic intent de recollir les biografies –655 en total– de dones d'arreu dels Països Catalans amb més rellevància política i social des de l'antiguitat fins a l'actualitat. Tot i ser un excel·lent punt de partida, dissortadament el projecte no tingué continuïtat. Si bé no hi ha hagut cap projecte similar, cal ressaltar que el 2021 l'Institut Català de les Dones publicà un recull biogràfic d'una seixantena de dones de Ponent, *Dones rurals. Dones de Lleida*, amb una trajectòria destacable i/o singular.

També el 2010 es publicà el *Diccionari biogràfic de les terres de Lleida. Política, economia, cultura i societat. Segle XX*, una obra ingent en què es pretengué visibilitzar la perifèria ponentina, acostumada a situacions insuficients i fins i tot marginals. Tanmateix, la política i la vida institucional tingueren un pes específic molt important si es compara amb altres àmbits que determinen

la vida quotidiana de les societats. Llavors es tractava d'omplir un immens buit per la qual cosa els paisatges públics –tradicionalment molt masculinitzats– tingueren una posició gairebé absoluta en l'esmentat diccionari i les aportacions en clau de gènere foren escasses.

Amb totes les limitacions i riscos que significa, se li ha volgut donar la forma de diccionari enciclopèdic. Això obeeix a criteris pràctics per a una consulta fonamentalment de caràcter instrumental. Alhora, un diccionari és un dels diversos llocs de memòria de què es doten les societats. Un diccionari no deixa de ser un senyal lluminós que apunta allò que voluntàriament es té la intenció de perpetuar. I aquest imaginari que es persegueix és un altre dels objectius pretesos.

14 |

Un dels reptes més transcendents en l'elaboració d'aquest diccionari ha estat establir els criteris d'inclusió. Sabent els riscos que comporta definir-ne les característiques, es va decidir que les veus fossin les de dones pioneres i singulars. I també es va decidir obviar les entrades de dones la biografia de les quals estigués marcada exclusivament per la seua presència institucional des d'un punt de vista polític.

Amb tot, cal aclarir que hi ha dones en llocs de responsabilitat institucional que sí que hi surten biografiades. Hi apareixen per haver estat pioneres en altres àmbits socials, culturals o econòmics. Dos exemples per il·lustrar-ho: els casos de Glòria Pallé Torres i Maria Rúbies Garrofé. Totes dues van tenir una llarga trajectòria política en l'àmbit institucional. Tanmateix, aquí surten perquè la primera fou una destacada esportista en l'àmbit estatal i internacional i la segona fou pionera i referent de la denominada “matemàtica moderna”.

Cronològicament, totes les que hi surten pertanyen als segles XIX i XX. Són nascudes a les comarques de Lleida, algunes de les quals han tingut visibilització pública en el territori mentre que la pro-

jecció d'altres ha tingut lloc més enllà de Ponent. Per l'estret contacte no s'ha renunciat a incloure-hi algunes dones de la Franja.

En els criteris d'inclusió també s'han tingut en compte dones forànies que hi han deixat una empremta i una influència innegables. Per exemple, obviar la influència i l'estreta relació d'Amalia Domingo amb l'espiritisme ponentí, de Caritat Mercader amb la construcció del PSUC el 1936, de Pepita Úriz amb els corrents pedagògics renovadors de diferents generacions de mestres o de Lola Clavero amb l'"Operación Reconquista de España" a la Val d'Aran, hauria provocat que aquest calidoscopi que es pretén, volgudament, heterogeni i plural, quedés notòriament coix.

A partir d'aquesta delimitació, s'han prioritzat tres grans grups. Podien haver estat més. També s'hauria pogut fer una tria més reduïda. En tot cas, s'ha decidit treballar sobre tres mons que segueixen mostrant mancances, absències i desequilibris que es pretenen reorientar.

En primer lloc, s'ha treballat sobre un grup de dones que han format part del teixit comercial, industrial, científic, social i cultural, l'aportació de les quals ha estat en alguns casos decisiva en el desenvolupament econòmic, cultural i social dels segles XIX i XX. Es vol corregir la desatenció de què han estat objecte. Alguns exemples serviran per il·lustrar-ho. D'una banda, empreses emblemàtiques de les comarques de Ponent com Plusfresc, el Grup Borges o l'empresa Viuda Pifarré tingueren com a fundadores unes dones que en una societat marcada per l'androcentrisme s'han ignorat o bé s'hi han aproximat de manera molt tangencial. D'una altra banda, establiments com la Fonda Santesmasses de Guissona, la Fonda Pessets de Sort, l'Hostal Jaumet de Torà, Casa Irene d'Arties, l'Hotel Saurat d'Espot o l'Hotel Segle XX de Tremp, entre altres, no haurien tingut la trajectòria i l'excel·lència de què han gaudit si no haguessin tingut al capdavant unes dones que amb el seu treball i empena impulsaren l'economia de la comarca i en preservaren el patrimoni cultural, bàsicament a través de la cuina.

En alguns casos, la informació disponible segueix essent molt rudimentària. És el cas d'algunes viudes que tiraren endavant els comerços i les empreses que havien dirigit els seus marits. Amb tot, el fet d'haver trobat un senyal de la seua presència, que en molts casos va ser determinant, ens indica que hi havia un compromís i que d'una manera o altra s'hi desenvolupava una feina. Per tant, tot i conèixer-ne només alguna actuació puntual, tenen el seu espai en el llibre ja que s'ajusten més que suficientment als objectius fixats.

16 |

En aquest primer grup, un gruix destacable correspon a dones que foren pioneres en el món de la sanitat i l'educació. No ha d'estranyar que sovintegin llevadores, infermeres, metgesses, mestres i pedagogues. Des de finals del segle XIX, la medicina, de la mà de l'higienisme, projectà una dimensió social encaminada a pal·liar les dures condicions de vida ocasionades per la recent industrialització. L'higienisme com a moviment tenia implícit un caire marcadament pedagògic en què es pretenia un canvi integral en els comportaments de la ciutadania relatiu a qüestions sanitàries. L'àmbit sanitari era concebut com una perllongació de les cures tradicionals desenvolupades per les dones per la qual cosa les que van optar per estudiar i projectar-se a l'esfera pública ho van fer majoritàriament com a metgesses, infermeres o llevadores. Ras i curt, la sanitat fou una de les principals baules que obrí el camí de la dona en els estudis universitaris. Alhora li concedí l'oportunitat de seguir emergint en el paisatge social en un triangle íntimament relacionat entre ciència, progrés i modernitat. En conseqüència, s'ha cregut indispensable recollir els itineraris de les primeres doctores, llevadores, infermeres, odontòlogues i farmacèutiques de les comarques de Lleida, des de la Val d'Aran, els Pallars, passant per la Noguera o el Segrià, entre altres.

L'altre gran avenç que es produí des de finals del segle XIX de la mà de la modernitat i del progrés fou l'educació, un marc referencial que també s'anà estenent a les classes populars. L'educació

fou entesa com una eina fonamental de transformació social en general i, en particular, per dignificar les oportunitats de les dones. Fer de mestra era el camí per a moltes dones per aconseguir una emancipació i alhora treballar pel canvi social. Aquesta fou l'altra gran baula que permeté a la dona accedir a l'esfera pública, per la qual cosa la mostra de mestres i pedagogues s'ha fet tan extensa com ha estat possible.

En segon lloc, un grup al qual no s'ha volgut renunciar ha estat el de les dones pertanyents a l'univers de l'exili i les víctimes de la violència política de diferent signe. Tant l'exili com la repressió no s'acaben mai. Són prototipus del que ha estat l'oblit i la marginació. La dictadura i la transició postfranquista s'han esmerçat que sigui així, augmentant els obstacles per poder visibilitzar-ne les víctimes.

En aquest segon grup es trobaran tant les deportades als camps de concentració com les que visqueren un exili amb tasques d'extraordinària responsabilitat en els països de destinació. Des de les vexades a Ravensbrück fins a dones ponentines que tingueren una destacada trajectòria com a agents i/o espies al servei de la Unió Soviètica. Des de guerrilleres o maquis fins a actives participants en xarxes d'evasió. Al seu costat, afusellades i represaliades per la violència política –tant de caràcter revolucionari com feixista. Cal fer esment a l'obra monumental dirigida per Conxita Mir amb Albert Rafael Cots i Gabriel Ramon-Molins com a coautors *Tenien nom. Víctimes de la repressió franquista a les terres de Lleida (1938-1963)* publicada el 2017 on es recull la llista de més d'un miler de dones víctimes de tant d'horror, algunes de les quals s'han pogut biografar –encara que sigui testimonialment– en el present llibre.

El tercer grup de veus el constitueix tot un seguit de dones que han destacat per la singularitat de les seues trajectòries. De Ponent va sortir l'última locutora de la Catalunya republicana; la primera dona de l'Estat espanyol a fer el cim de l'Everest i la primera dona pilot que va tenir llicència per a vol sense motor; la primera cuple-

tista a cantar el mític tango “Fumando espero”, la primera doctora en Farmàcia i la infermera en qui Ernest Hemingway s’inspirà en la cèlebre novel·la *For Whom the Bell Tolls*. Les comarques de Lleida han donat des de balladores de garrotín, passant per destacades científiques que en el seu moment treballaren a l’ombra del seu marit fins a trementinaires i monges que deixaren empremta en la seua tasca religiosa; també esportistes que, en un món altament masculinitzat, s’endinsaren en la pràctica esportiva; i espiritistes que, a través de la pràctica de llurs creences, formularen un protofeminisme, embrió de posteriors lluites pels drets civils i socials de les dones.

El llibre pretén en el seu conjunt ser un “melting pot”, un gresol polièdric que dibuixi la riquesa cultural i social d’un territori sovint sotmès a estereotips superficials dictats des de la centralitat. En aquest llibre cohabita la física atòmica amb importants aportacions en la recerca del descobriment del quark top amb l’activista social que clandestinament portava fulls de mà anti-franquistes a la bossa d’anar a comprar el pa.

El resultat sobrepassa les sis-centes dones, distribuïdes entre les veus biografiades i l’annex que s’hi incorpora. No hi són totes. Indubtablement a les terres de Lleida hi ha hagut en l’època contemporània més de sis-centes dones pioneres i singulars en els diferents àmbits socials, econòmics i culturals. Seria una gosadia i una insolència intel·lectual presentar aquest llibre com una anatomia completa de Ponent en clau de gènere.

La voluntat és la d’oferir una radiografia, una infraestructura, a partir de la qual llaurar l’itinerari d’una història més total i que serveixi com a base de futures recerques. Per això cada veu té les referències on trobar informació perquè puguin ser usades si s’escau.

Metodològicament les dificultats han estat nombroses. S’han hagut de superar uns quants esculls i no pocs maldecaps. El fet que

moltes hagin estat ignorades o que les seues trajectòries en resultin inèdites, ha obligat a augmentar la intensitat dels esforços. Aquesta persistent invisibilitat queda cruament reflectida en la fe de baptisme de l'eminent botànic Pius Font Quer. En la fe de baptisme s'esmenta qui n'és el pare, els padrins paterns i els padrins materns. La mare, Sofia Quer Roca, no surt enlloc. Aquest exemple il·lustra els problemes a l'hora de fer-ne recerca.

Un projecte com aquest necessita moltes complicitats que han estat imprescindibles. Les contribucions de la Teresa Ibars, el Marc Macià, la Noemí Riudor i la Míriam Roma han fet que el procés hagi estat molt més planer. El Ferran Dalmau, el Josep Rubió i el Xavier Santesmasses hi han col·laborat amb entrades puntuals. La meua estima a tots ells.

Sense la generositat de tota una sèrie de persones aquest llibre hauria patit d'insuficiències que en molts casos haurien estat insalvables. No és pas una afirmació de cortesia. No s'hauria pogut aconseguir dades puntuals, adreces o contactes que permetessin establir xarxa amb persones que poguessin facilitar informacions i resoldre dubtes. Ha estat fonamental l'ajuda desinteressada de Ferran Aisa, Miquel Albero, Carles Alsinet, Anna Ariño, Josep Armengol, Jaume Barrull, Oriol Bosch, Yeya Boya, Joan Burgués, Josep Calvet, Ramon Canal, Araceli Cantano, Francisca Cantano, Dolors Casanoves, Dolors Ciutat, Mercè Ciutat, Francesc Closa, Montse Cortada, Agustina Díaz, Sergio Díez, Pau Echauz, Francesc Fité, Cesca Gelabert, Teresa Grañó, Joan Guarro, Isabel Hornos, Maria Huguet, Hèctor Ibáñez, Montse Ibáñez, Josep Ibarz, Montse Ibern, Òscar Lalana, Manel Lladonosa, Sandro Marchetti, Carme Miró, Cris Mongay, Conxita Navarro, Jovita Parellada, Rosa Peñafiel, Aleix Porta, Violeta Porta, Dolors Pubill, Soledat Pubill, Sílvia Puertas, Mercè Raimat, Mireia Rubio, Pati Rubio, Lídia Ruiz, Anna Sàez, Meri Sagarra, Paco Salazar, Montse Sanjuan, Antònia Serra, Cristina Simó, Teresa Solé, Carme Torres, Enric Vicedo, Andrés Vidal i Pili Zambrana. Una menció especial ha de

ser per a Jaume Sanuy. Amb la seua benevolent discreció a l'hora d'aplanar entrebancs, fa que les coses acabin essent fins i tot fàcils. Finalment, al Joan i al Josep que, sense ser-ne conscients, em proporcionen l'energia indispensable per tirar endavant de la manera més digna de què soc capaç amb la important col·laboració de la Claudia i la Carlota. Finalment, un record molt especial per a la Lola. La seua estima sense condicions ha estat una impagable lliçó de vida.

Amb tantes ajudes, les mancances i els errors que hi pugui haver només em corresponen a mi.

Antonieta Jarne Mòdol

A

Acedo Jorge, Carmen

Lleida, el Segrià, 1975. Esportista. S'inicià en el món de la gimnàstica rítmica en el Club Patrícia de Lleida. Fou campiona d'Espanya el 1988 i el 1991. Formà part de la selecció espanyola que participà en els Jocs Olímpics de Barcelona 92. Fou la primera esportista lleidatana que aconseguí un diploma olímpic en finalitzar en la quarta posició en el concurs de gimnàstica rítmica. El 1993 guanyà el campionat del món en l'especialitat de maces. Poc després es va retirar.

(AJM)

Referències

SIMÓ, T., "Carmen Acedo Jorge", D. A., *Diccionari biogràfic de les terres de Lleida. Política, economia, cultura i societat. Segle XX*, Alfazeta, Lleida, 2010.

Aguiló Pascual, Antònia (Antonieta)

Lleida, el Segrià, 1927 – 2017. Escultora. De formació autodidacta, va treballar des dels inicis amb diferents materials. La ceràmica, el fang, la fusta i posteriorment el ferro i el formigó foren els components de les seues principals obres, de gran format i de temàtica, principalment, allegòrica del treball i la religió. L'abstracció fou una de les altres característiques que configuraren la seua producció. Representant de la genera-

ció dita del Mig, formada durant la Guerra Civil, amb autors de referència com Salvador Aulèstia o Josep Maria Subirachs. La seua primera exposició va tenir lloc a la seu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs el 1968 on en feu d'altres fins la darrereria de la dècada de 1980. Entre les seues obres situades a la via pública de Lleida cal esmentar *Auditiva* de 1982, a la plaça Sanahuja, a través de la qual s'escolta el so de l'aigua del riu Noguerola; *Exaltació al Treball* de 1992, instal·lada a la rodalia de l'empresa Aguiló-Pujol del barri dels Magraners; escultures al marge dret i esquerre del pont de Pardinyes de 2005; i el sant-crist de la parròquia de Santa Maria de Butsènit de 2006. Va exposar també a l'Ateneu Barcelonès –entre altres espais de Barcelona–, a Donosti, a Valladolid, a Sevilla i a Luchon.

(TICH)

Referències

26 |

Decret 2537 de la Diputació de Lleida d'octubre de 2006. Servei d'arxius, estudis i informació de la Diputació de Lleida.

GABARRELL, F., "El riu extrema(t)", *ARTS. Revista del Cercle de Belles Arts de Lleida*, núm. 35, 2011.

GARCÍA, J. M., "Balancé artístic", *Segre*, 31-12-2017.

"Lleida fa aigües", *La Veu de Lleida*, 4-5-1986.

ROS, À., "Antonietta Aguiló, pionera de l'escultura", *Segre*, 13-12-2017.

SANJUAN, R., "Aguiló Pascual, Antònia", D. A., *Diccionari biogràfic de les terres de Lleida. Política, economia, cultura i societat. Segle XX*, Alfazeta, Lleida, 2010.

Agustí Farreny, Júlia (Julieta)

Lleida, el Segrià, 1952 – Llardecans, el Segrià, 2012. Titellaire. Va estudiar Psicologia a Barcelona on conegué qui fou el seu marit, Joan-Andreu Vallvé Cordoní, amb qui s'instal·là a Lleida el 1985. El 1986 crearen el Centre de Titelles, l'única entitat catalana dedicada de manera exclusiva a la promoció i la producció

de titelles. Des del principi combinaren la producció d'espectacles de titelles amb la pedagogia. Un dels seus primers projectes fou la creació del Teatre Escola de Titelles. La parella va crear el 1990 la Fira de Titelles de Lleida que esdevingué un referent cultural de primera magnitud i amb una destacable projecció internacional. Com a exemple de la seua forta empenta i qualitat artística, el 2017 el Centre de Titelles rebé el Premi Internacional Ciutat de Lleida i el 2018 la màxima distinció de Catalunya en l'àmbit cultural, el Premi Nacional de Cultura. El 2025 fou distingit amb la Creu de Sant Jordi.

(AJM)

Publicacions

VALLVÉ, J. A., AGUSTÍ, J., *Centre de Titelles de Lleida, 15 anys*, editat pel Centre de Titelles de Lleida, Lleida, 2002.

Referències

ECHAUZ, P., "Una vida entre titelles", *La Vanguardia*, 10-6-2012.

SAGUÉS, J., AGUILAR, M., "Centre de Titelles de Lleida", D. A., *Diccionari biogràfic de les terres de Lleida. Política, economia, cultura i societat. Segle XX*, Alfazeta, Lleida, 2010.

TREPAT, M., "Titiriteros en la cresta de la ola", *El País*, 31-5-1999.

| 27

Albarado Prarío, Rosa

Almenar, el Segrià, 1912 – Lleida, el Segrià, 1937. Es casà amb Joan Serra Pons, el Juanito del Molí, de Torres de Segre, i el matrimoni s'instal·là a Lleida. Morí en el transcurs del bombardeig de l'aviació feixista que assolà la ciutat de Lleida el 2 de novembre de 1937.

(AJM)

Referències

Informació facilitada per Núria Serra Albarado i recollida a D. A., *Mai Més*, Amics de la Mare de Déu de Carrassumada, Torres de Segre, 1998.

Amb el suport de:

© del text: Antonieta Jarne Mòdol, 2025

© de les fotografies: els seus autors i arxius respectius, 2025

© d'aquesta edició: Pagès editors, S L, 2025

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: juny de 2025

ISBN: 978-84-1303-649-6

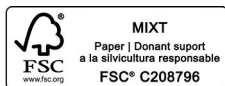
DL: L 375-2025

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

◀ imprès a **Lleida** ▶

Paper certificat pel Forest Stewardship Council®

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.